EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2024 05 29
COM(2024) 212 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Sąjungos civilinės saugos mechanizmo vertinimas. ES pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms stiprinimas

Turinys

1. Įvadas. SCSM, kuriuo stiprinama ES parengtis 2
2. Pasiekti rezultatus nepaisant iššūkių. Ryškėjančios naujos būsimos grėsmės 2
3. Vertinimo išvados. Sąjungos civilinės saugos mechanizmas (SCSM), veikiantis kintančioje rizikos aplinkoje 5
4. Žvilgsnis į ateitį. Mokymasis iš praeities siekiant sustiprinti ES gebėjimą įveikti krizes 7
5. Išvada 10

1. Įvadas – SCSM, kuriuo stiprinamas ES pasirengimas

Įvykus nelaimei, nukentėjusiems gyventojams gyvybiškai svarbi civilinė sauga[1]. Kai krizė viršija vienos šalies pajėgumus, Sąjungos civilinės saugos mechanizmas (SCSM)[2] yra Europos kolektyvinio atsako Europos Sąjungoje ir už ES ribų operatyvinių veiksmų pagrindas.

Nors vertinamu 2017–2022 m. laikotarpiu SCSM buvo aktyvuotas daugiau kaip 500 kartų, vien 2020–2022 m. SCSM buvo panaudotas daugiau kaip 320 kartų[3], o šis skaičius yra penkis kartus didesnis už pastarojo dešimtmečio vidurkį. Ši tendencija akivaizdžiai byloja apie didėjančią SCSM svarbą stiprinant Sąjungos pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms visais lygmenimis.

2021 m. Europos ombudsmeno apdovanojimu už gerą administravimą buvo pripažintas išskirtinis Europos civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų GD ir EIVT indėlis, nes jų išskirtinėmis pastangomis buvo sudarytos palankesnės sąlygos grąžinti namo daugiau kaip pusę milijono visame pasaulyje per COVID-19 pandemiją įstrigusių ES piliečių.

Iš šio pavyzdžio matyti, kad ES institucijos ir agentūros atlieka labai svarbų vaidmenį SCSM, remdamos ir papildydamos valstybių narių veiksmus krizės laikotarpiais. Iš esmės mūsų visuomenės, gamtos ir kultūros paveldo apsauga priklauso nuo mūsų gebėjimo užkirsti kelią būsimoms nelaimėms ir joms pasirengti. Civilinė sauga veikia ne atskirai; šioje srityje turime dėti bendras pastangas, įveikti uždarumą ir dirbti išvien kaip darni Sąjunga, kad sustiprintume savo bendrą atsparumą ir parengtį.

Šiame komunikate apžvelgiami kintantys poreikiai ir iššūkiai, su kuriais Europoje susiduriama Europos civilinės saugos srityje, ir pateikiama rekomendacijų, kaip padidinti veiksmingumą per visą SCSM nelaimių prevencijos, pasirengimo nelaimėms ir reagavimo į jas ciklą.

2. Pasiekti rezultatus nepaisant iššūkių. Ryškėjančios naujos būsimos grėsmės

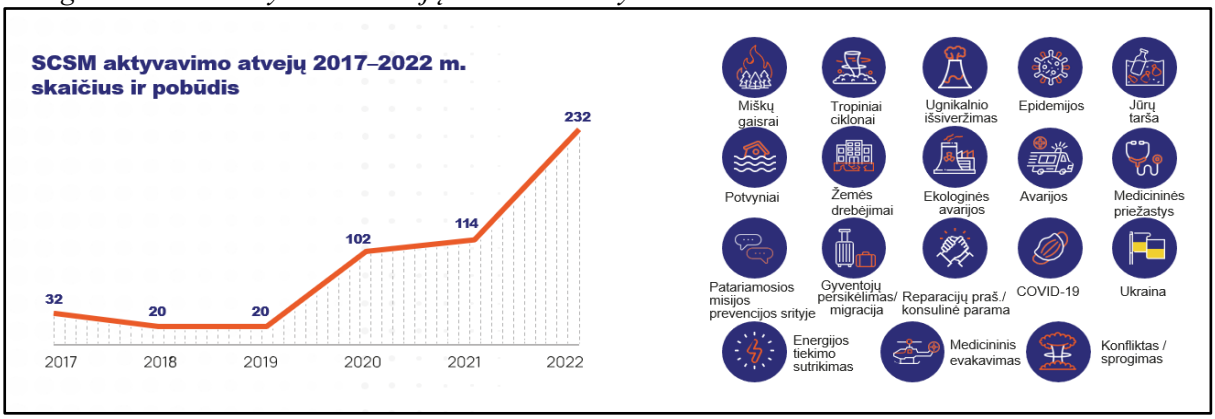
Europos rizikos pobūdis labai kinta. Šiandien ES susiduria su daugybe vienu metu atsirandančių įvairaus pobūdžio ir vis sudėtingesnių iššūkių ir grėsmių. Didėjantis konfliktų, žmogaus sukeltų ir gaivalinių nelaimių, įskaitant ekstremalius meteorologinius reiškinius, skaičius ir kintantis saugumo rizikos pobūdis kelia vis didesnį pavojų ES nelaimių rizikos valdymo struktūrai ir SCSM gebėjimui veiksmingai veikti. Iš pastaraisiais metais nuolat didėjančio SCSM aktyvavimo atvejų skaičiaus matyti, kad ši tendencija toliau tęsis.

[1] Civilinė sauga apima pagalbą ekstremaliosios situacijos atveju, teikiamą remiant valdžios institucijoms, rengiantis nelaimei Europoje ir kur nors kitur pasaulyje arba iškart po nelaimės.

[2] Sąjungos civilinės saugos mechanizmui priklauso 27 valstybės narės ir 10 trečiųjų šalių (Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Islandija, Juodkalnija, Šiaurės Makedonija, Moldova, Norvegija, Serbija, Turkija ir Ukraina).

[3] Nors 2022 m. Ukrainoje karo sąlygomis mechanizmas aktyvuotas tik vieną kartą, iš viso būta daugiau kaip 120 atnaujintų pagalbos prašymų.

1 diagrama. SCSM aktyvavimo atvejų skaičius ir rūšys

Diagramoje (kairėje) parodyta, kad 2017–2022 m. SCSM aktyvavimo atvejų skaičius didėjo. Burbulai (dešinėje) rodo, kokio pobūdžio krizes SCSM padėjo įveikti per tą patį laikotarpį.

Toliau nurodytais penkiais pagrindiniais aspektais apibūdinamas šis kintantis rizikos pobūdis ir parodoma, kaip SCSM jau išnaudoja savo gebėjimą prisitaikyti ir visą priemonių rinkinį, kad būtų galima mažinti su šiais aspektais susijusią riziką. Vis dėlto numatoma, kad kintanti rizika ateityje turės didesnį poveikį Europai, todėl tikėtina, kad didės atotrūkis, susijęs su tuo, kaip Europa šalina riziką.

2.1. Kompleksiškumo valdymas. Koordinuotas atsakas į atsirandančias krizes

Vertinime pabrėžtas didelis SCSM lankstumas prisitaikant prie kintančių iššūkių[4]. Kaip svarbiausi šio lankstumo pavyzdžiai buvo paminėti greiti ES teisės aktų pakeitimai, kad į juos būtų įtrauktos Europos civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų GD priemonės. Šiuo klausimu pažymėtina, kad po COVID-19 pandemijos didžioji dauguma suinteresuotųjų subjektų[5] tiek nacionaliniu, tiek ES lygmenimis kaip didelį laimėjimą nurodė tai, kad buvo reikšmingai padidintas rezervo „RescEU“ medicininių priemonių atsargų kaupimo pajėgumas.

Visą vertinimo laikotarpį buvo akivaizdu, kad Reagavimo į nelaimes koordinavimo centras kartu su EIVT ir ES delegacijomis atliko labai svarbų civilinės saugos ir sveikatos apsaugos įstaigų, taip pat valstybių narių ir dalyvaujančių valstybių užsienio reikalų ministerijų veiklos koordinavimo vaidmenį. Be to, kartu su generaliniu sekretoriumi centras padėjo koordinuoti Europos Komisijos direktoratų, EIVT ir Tarybos veiklą. Šis tarpsektorinis bendradarbiavimas pasirodė esantis labai svarbus šalinant COVID-19 padarinius, įskaitant medicinos reikmenų tiekimą ir logistinę paramą konsulatams, padėjusiems trečiosiose šalyse įstrigusiems ES piliečiams grįžti. Tokiomis aplinkybėmis pagrindiniai sėkmės veiksniai buvo novatoriški metodai ir gebėjimas prisitaikyti prie naujų sąlygų.

2.2. Dinamiški iššūkiai. Rizikos kartografavimo ir ankstyvojo perspėjimo sistemų pritaikymas

Speciali tikslinė mokslininkų grupė, padedanti atlikti SCSM vertinimą, nustatė tobulintinas sritis, kad būtų padidintas ankstyvojo perspėjimo sistemų veiksmingumas didinant parengtį

[4] Dauguma respondentų, dalyvavusių valstybių narių valdžios institucijų apklausoje (ICF, nepriklausomas pagalbinis tyrimas, susijęs su 2017–2022 m. SCSM).
[5] Valstybių narių valdžios institucijų ir ES institucijų apklausa (ICF, nepriklausomas pagalbinis tyrimas, susijęs su 2017–2022 m. SCSM).

nacionaliniu ir ES lygmenimis. Visų pirma ankstyvojo perspėjimo sistema galėtų būti persvarstyta, siekiant:

1. Užtikrinti, kad **informacija** ES ir šalies viduje **būtų ne tokia fragmentiška**. Keletas suinteresuotųjų subjektų atkreipė dėmesį į tai, kad sudėtinga valdyti didelį kiekį informacijos iš įvairių sistemų, todėl sunku skubiai atlikti ekspertų vertinimus per didelio masto nelaimes. Be to, ES lygmens ankstyvojo perspėjimo sistema galėtų sistemingiau paveikti nacionalines ankstyvojo perspėjimo sistemas[6].

2. **Įtraukti daugiau pavojų**. Pavojai, kuriuos veiksmingiausiai kontroliuoja ankstyvojo perspėjimo ir stebėsenos sistemos, yra gamtos gaisrai, potvyniai ir sausros, nes vykdoma beveik tikralaikė stebėsena. Vis dėlto potvynių, ekstremaliųjų sveikatos situacijų ir kitų žmogaus sukeltų, arba antropogeninių, nelaimių stebėseną būtų galima pagerinti ir padaryti veiksmingesnę[7].

2.3. Skubūs atsakomieji veiksmai. Išteklių sutelkimas sunkių ir tarpvalstybinių gaivalinių nelaimių atveju

2023 m. vasarą Europą krėtė karščio bangos, rekordiniai gamtos gaisrai ir pražūtingi potvyniai. Dažnai jie vyko vienu metu ir atitiko platesnį ekstremalaus klimato modelį. 2023 m. liepos ir rugpjūčio mėn. pasaulio temperatūra pasiekė rekordiškai aukštą lygį, t. y. viršijo Paryžiaus susitarime nustatytą 1,5 °C ribą. Tokios gali būti vidutinės vasaros oro sąlygos ateityje, jei nebus imtasi klimato politikos veiksmų.

Iš vertinimo išvadų matyti, kad 2021 m. išankstinis ugniagesių išdėstymas turėjo teigiamą poveikį tam, kad nuo miškų gaisrų nukentėjusiuose regionuose ugniagesiams būtų lengviau dalytis žiniomis. Šis metodas taip pat buvo gerai įvertintas kaip priemonė reagavimo veiksmingumui didinti. 2021 m. Graikijoje ugniagesiai buvo iš anksto išdėstyti, kad padėtų gesinti gaisrus vasaros miškų gaisrų sezonu. Gavus teigiamus atsiliepimus iš valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių, ši iniciatyva buvo atnaujinta – rengiantis ateinančiam miškų gaisrų sezonui, 11 valstybių narių įsipareigojo išsiųsti beveik 450 ugniagesių į Prancūziją, Graikiją ir Portugaliją.

Be to, vertinime pabrėžta, kad dauguma suinteresuotųjų subjektų įvertino SCSM lankstumą ir, o tai dar svarbiau, jo gebėjimą greitai prisitaikyti prie naujų situacijų ir į jas reaguoti. Rezervo „rescEU“ sukūrimas ir neseniai priimtas skubus sprendimas padidinti „rescEU“ orlaivių parką liudija, kad SCSM lankstumo ir inovacijų pajėgumai lieka aktualūs. Taip pat palankiai įvertintas SCSM mokymo programos ir ES MODEX pritaikomumas, laikomas SCSM lankstumo įrodymu.

2.4. Kintanti rizika ir grėsmės saugumui, dėl kurių reikia didesnių reagavimo pajėgumų

Reaguojant į Rusijos agresijos karą prieš Ukrainą buvo imtasi iki šiol didžiausio masto SCSM aktyvavimo, įskaitant sudėtingas logistikos operacijas. Rengdamasi didelio masto

[6] Šiuo klausimu viena nacionalinė institucija pažymėjo, kad kai kurios šalys yra geriau suderinusios savo nacionalines sistemas su ES ankstyvojo perspėjimo sistema. Ji atkreipė dėmesį į svarbų 2021 m. įvykusių staigių potvynių Vokietijoje atvejį, kai ankstyvojo perspėjimo informacija buvo teikta Europos lygmeniu, o vietos ir regionų valdžios institucijos nežinojo apie sistemą ir numatomų potvynių mastą.

[7] Naujausias šioje srityje veikiančio SCSM pavyzdys – bendras Latvijos valstybinės priešgaisrinės ir gelbėjimo tarnybos visus pavojus apimančios ankstyvojo perspėjimo sistemos finansavimas. Pagrindiniai projekto rezultatai buvo galimybių studija, kurioje lyginami įvairūs sprendimai, kuriuos galėtų pasiūlyti telekomunikacijų bendrovės, gyventojų apklausa, skirta Latvijos gyventojų informuotumo apie nelaimes lygiui suprasti, ir siūlomos sistemos struktūros projektas, įskaitant reikiamą infrastruktūrą ir sąveikumą.

ekstremaliajai situacijai, 2022 m. vasario 15 d. Ukraina aktyvavo SCSM ir nuosekliai atnaujino savo pradinį prašymą. Prašymai, be kita ko, apėmė medicinos reikmenis, maistą, laikinos pastogės reikmenis, gaisro gesinimo įrangą, IT ir ryšių įrangą, kultūros paveldo apsaugos įrangą, ChBRB atsako priemones ir žemės ūkio reikmenis.

Reagavimo į nelaimes koordinavimo centras (RNKC) padėjo Lenkijai, Rumunijai ir Slovakijai įsteigti SCSM logistikos centrus[8], kuriuose buvo priimama, sujungiama ir vėliau į Ukrainą išsiunčiama gaunama pagalba. Be to, reaguojant į daugybę privačių bendrovių užklausų, gautų po Komisijos kampanijos „Palaikykime Ukrainą“, Belgijoje pradėtas bandomasis projektas, kuriuo siekiama nukreipti privačiojo sektoriaus dovanas pagal „rescEU“ sistemą.

Reaguodama į didėjantį medicininio gydymo poreikį, Europos Komisija (Europos civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų GD ir Sveikatos ir maisto saugos GD) nustatė standartinę iš Ukrainos perkeltų asmenų medicininio evakavimo veiklos procedūrą. Lenkija, Moldova, Slovakija ir Ukraina paprašė paramos medicininio evakavimo iš savo šalių į kitas Europos šalis, turinčias ligoninių pajėgumų, operacijoms.

Be to, scenarijų rengimo iniciatyva[9] siekiama pateikti išsamių įrodymų, kaip toliau tobulinti SCSM, kad būtų sprendžiamos numatomos problemos kintančioje Europos rizikos aplinkoje, įskaitant pakopinį grėsmių saugumui poveikį, dėl kurio gali padidėti didelio poveikio, tarpsektorinių ir daugiašalių nelaimių tikimybė. Iš esmės tais scenarijais sustiprinami argumentai, kad reikia papildomų išteklių, esamo SCSM veikimo pritaikymo per visą ekstremaliųjų situacijų valdymo ciklą ir susijusių SCSM teisinės sistemos pakeitimų.

2.5. Pažeidžiamų asmenų apsauga. Nelaimių poveikio pažeidžiamoms grupėms problemos sprendimas

Su klimatu susijusi rizika daro neproporcingą poveikį pažeidžiamiems gyventojams dėl tokių socialinių ir ekonominių veiksnių kaip pajamos, lytis, amžius, negalia, sveikata ir socialinė atskirtis, o dėl anksčiau atsiradusių nepalankių aplinkybių dar labiau sumažėja pažeidžiamų grupių gebėjimas atsigauti po nelaimių[10]. Nuo Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą pradžios užfiksuota smurto dėl lyties ir seksualinio smurto, neapykantą kurstančios kalbos ir ksenofobijos atvejų.

Atsižvelgdama į tai ir į Komisijos rekomendaciją ir komunikatą dėl Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslų[11], Komisija ragino nacionalinėse ankstyvojo perspėjimo sistemose sistemingai atsižvelgti į konkrečius pažeidžiamoje padėtyje esančių asmenų, įskaitant neįgaliuosius ir vaikus, poreikius.

[8] Per centrus perduodamų prekių finansavimo rėmimas.
[9] Įgyvendinama pagal Sprendimo Nr. 1313/2013/ES 10 straipsnio 1 dalį.
[10] Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Su klimatu susijusios rizikos valdymas. Saugoti žmones ir gerovę “, COM(2024) 91 *final,* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52024DC0091>.
[11] 2023 m. vasario 8 d. Komisijos rekomendacija dėl Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslų, 2023/C 56/0, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32023H0215(01)>; Europos Komisija, Komunikatas „Europos Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslai. Bendri pasirengimo būsimoms ekstremaliosioms situacijoms veiksmai“, COM(2023) 61 *final,* < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM%3A2023%3A61%3AFIN&qid=1675958089171>.

3. Vertinimo išvados. Sąjungos civilinės saugos mechanizmas (SCSM), veikiantis kintančioje rizikos aplinkoje

Pirmiau aprašyta nauja ekstremaliųjų situacijų valdymo tikrovė suteikė daug galimybių įsitikinti, kad SCSM yra veiksminga ir rezultatyvi ekstremaliųjų situacijų valdymo priemonė, galinti padėti dar labiau sustiprinti Europos atsparumą sudėtingoms, ilgalaikėms ir kartais tuo pačiu metu vykstančioms krizėms. Šis vertinimas grindžiamas pagrindinėmis išvadomis dėl SCSM veiksmingumo 2017–2022 m.

Pagrindinės SCSM veiksmingumo 2017–2022 m. vertinimo išvados

1. SCSM buvo pritaikytas prie kintančio spaudimo ir poreikių ir sėkmingai išsaugojo aukštą reagavimo lygį, nepaisant vis dažnesnio aktyvavimo.
2. Pasitvirtino SCSM lankstumas, kurio reikia siekiant prisitaikyti prie kintančių poreikių vietoje ir nenumatytų įvykių. Vienas iš svarbiausių sėkmės veiksnių buvo novatoriškas atsakas į naujus krizių aspektus.
3. Buvo sustiprinti SCSM prevencijos ir parengties aspektai, taip padidinant ekonominį efektyvumą.
4. SCSM padėjo gerinti pasirengimą nelaimėms nacionaliniu ir ES lygmenimis.
5. SCSM padėjo sustiprinti civilinės saugos subjektų ir netradicinių nelaimių valdymo subjektų bendradarbiavimą.
6. SCSM padėjo didinti informuotumą apie nelaimes civilinės saugos bendruomenėje.
7. Rizikos kartografavimas atliekant ES lygmens rizikos apžvalgą padėjo sustiprinti nelaimių prevenciją, nors vis dar yra problemų, susijusių su duomenų palyginamumu ir prieinamumu.
8. SCSM palengvino tarpvalstybinį ES, valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių bendradarbiavimą pasirengimo nelaimėms ir reagavimo į jas srityje.
9. Europos civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų GD ir nacionalinės civilinės saugos institucijos susiduria su ribotu išteklių ir didelio darbo krūvio problemomis.

Be to, iš vertinimo matyti, kad kintant rizikos ir grėsmių aplinkai taip pat buvo išbandytos SCSM ribos. Šiam vertinimui pritaria Europos Vadovų Taryba, pasisakanti už platesnę Europos krizių valdymo sistemą. Keliose 2023[12] ir 2024 m.[13] Tarybos išvadose pripažįstami iššūkiai, atsirandantys dėl tarpsektorinių ir tarpvalstybinių krizių ir gaivalinių bei žmogaus sukeltų nelaimių, kuriuos dar labiau didina prognozuojamas su klimatu susijusių pavojų didėjimas.

Apskritai daug dėmesio skiriama Europos atsparumui strateginėse srityse stiprinti, taikant visus pavojus apimantį požiūrį į parengtį ir reagavimą ir naudojant atitinkamus mechanizmus, įskaitant SCSM. Be to, gebėjimas išlaikyti visuomenines funkcijas priklauso nuo to, ar valstybės narės sistemingai integruos visus pavojus apimantį požiūrį į visas susijusias politikos sritis, taip užtikrindamos integruotąjį atsparumą[14]. Pirmoji gynybos linija rizikos valdymo srityje yra politika, kuria galima sumažinti pažeidžiamumą ir apriboti poveikį žmonėms[15]. Šiomis aplinkybėmis didinant ES atsparumą ir reagavimo į krizes pajėgumus labai svarbios yra prisitaikymo prie klimato kaitos ir jos švelninimo pastangos. Atsižvelgiant į pirmiau minėtą politinį vadovavimą, vienu pagrindinių susirūpinimą keliančiu klausimu tapo

[12] 2023 m. birželio 29 ir 30 d. ir 2023 m. spalio 26 ir 27 d. Europos Vadovų Tarybos posėdžiai.
[13] 2024 m. kovo 21 ir 22 d. Europos Vadovų Tarybos posėdis.
[14] Priimant struktūrinius sprendimus, pavyzdžiui, sprendimus dėl teritorijų planavimo, turėtų būti atsižvelgiama į visą susijusią riziką ir juos turėtų tvirtinti nacionalinės institucijos, atsakingos už ypatingos svarbos infrastruktūros objektų ir subjektų atsparumą.
[15] COM(2024) 91 *final*.

tai, kaip užtikrinti tvarų esamo SCSM ekstremaliųjų situacijų valdymo modelio veikimą. Be to, pripažįstama, kad reikia toliau tobulinti SCSM, kad jis būtų pritaikytas naujiems pavojams ir rizikai, laikantis visus pavojus apimančio požiūrio Europos platesnėje krizių valdymo struktūroje.

Panašiai ir ES vyriausiųjų mokslinių patarėjų grupės paskelbtoje nepriklausomoje mokslinėje rekomendacijoje dėl strateginio krizių valdymo ES[16] padaryta išvada, kad veiksmingas krizių valdymas apima ES valdymo stiprinimą, infrastruktūros atsparumo didinimą, finansinių išteklių optimizavimą, visuomenės bendradarbiavimo skatinimą ir prieinamų duomenų, reikalingų veiksmingai komunikacijai, užtikrinimą.

Strateginis krizių valdymas ES. ES krizių prevencijos, pasirengimo joms, reagavimo į jas ir atsparumo joms gerinimas

Europos Komisijos narių kolegijos vyriausiųjų mokslinių patarėjų grupės paskelbtoje nepriklausomoje mokslinėje rekomendacijoje dėl strateginio krizių valdymo ES nustatyta, kad ES turėtų:

1. Parengti veiksmų gaires, kaip sukurti esamų teisės aktų ir priemonių sinergiją.
2. Reaguoti į pakopines ir tarpvalstybines krizes, stiprindama Europos valdymą strateginio krizių valdymo srityje.
3. Didinti ypatingos svarbos infrastruktūros objektų atsparumą pakopiniam poveikiui.
4. Užtikrinti, kad esamas ES finansines priemones ir išteklius būtų galima keisti, greičiau panaudoti ir kad jie būtų veiksmingesni.
5. Glaudžiai bendradarbiauti su visuomene siekdama veiksmingai valdyti krizes ir
6. Teikti sąveikius, aukštos kokybės duomenis ir lengvai perduodamą informaciją krizių valdymo tikslais.

Devyni iš dešimties europiečių ne tik pripažįsta, kad reikia stiprinti Europos atsparumą sukrėtimams politiniu lygmeniu, bet ir mano, jog svarbu, kad ES padėtų koordinuoti reagavimą į nelaimes ES ir kitose šalyse[17]. Be to, 94 proc. Europos piliečių mano, kad ES šalyje įvykus nelaimei, kuri yra pernelyg didelė, kad šalis galėtų ją įveikti viena, kitos ES šalys turėtų teikti pagalbą.

4. Žvilgsnis į ateitį. Mokymasis iš praeities siekiant sustiprinti ES gebėjimą įveikti krizes

Katastrofinių įvykių daroma žala labai didėja, o bendras gebėjimas atlaikyti tokius sukrėtimus ir atsigauti po jų yra ribotas. Todėl ES susiduria su iššūkiu užtikrinti, kad Europos požiūris į krizių valdymą būtų pritaikytas ateities iššūkiams. Tam reikia tvirto SCSM, kuris galėtų prisitaikyti prie nuolat kintančios rizikos aplinkos. Reaguodama į tai, Komisija parengė penkias strategines rekomendacijas.

1 rekomendacija. Stiprinti SCSM operatyvinio reagavimo pajėgumus

[16] European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, *Strategic crisis management in the EU – Improving EU crisis prevention, preparedness, response and resilience*, Publications Office of the European Union, 2022, https://data.europa.eu/doi/10.2777/517560.

[17] Europos Komisija, „Eurobarometro“ apklausa dėl civilinės saugos (2024 m. vasario mėn.), 2977 / SP541 *EU civil protection - February 2024, Eurobarometer survey* (europa.eu).

SCSM sėkmė iš esmės priklauso nuo valstybių narių pajėgumų. Šį pagrindą reikia toliau stiprinti, kartu skatinant aktyvesnį bendradarbiavimą tiek Europos civilinės saugos rezervo, tiek rezervo „rescEU“ sistemoje. Labai svarbu parengti tiek Europos civilinės saugos rezervą, tiek rezervą „rescEU“ tam, kad būtų galima veiksmingai kovoti su būsimais tarpvalstybiniais didelio masto pavojais.

SCSM pajėgumai turėtų būti stiprinami atsižvelgiant į spragas, nustatytas atliekant bendrą scenarijų analizę ir išsamų poreikių vertinimą Europos lygmeniu, kartu atsižvelgiant į civilinės saugos ir saugumo sąsają ir būsimus sąveikumo poreikius kaip svarbias strategines gaires ateičiai. Sektoriuose, kuriuose nustatyti bendri poreikiai ir rizika, tolesnis rezervo „rescEU“ didinimas yra ekonomiškai efektyviausia alternatyva ir ryškus Europos solidarumo ir ES įsipareigojimo užtikrinti kolektyvinį atsparumą ir atsaką įrodymas.

Be to, SCSM turi gebėti nuolat prisitaikyti prie kintančių technologijų ir atlikti esminį vaidmenį kuriant ir skatinant veiksmingas ir rezultatyvias reagavimo į nelaimes priemones.

2 rekomendacija. Stiprinti ES prevenciją ir parengtį, pasitelkiant tarpsektorinį koordinavimą, visus pavojus apimantį požiūrį ir tvirtą Reagavimo į nelaimes koordinavimo centrą

Būtina, kad visi atitinkami suinteresuotieji subjektai aktyviai dalyvautų visuose nelaimių prevencijos, pasirengimo joms ir reagavimo į jas etapuose, laikantis visą visuomenę ir (arba) visus pavojus apimančio požiūrio. RNKC įrodė, kad geba glaudžiai koordinuoti savo veiklą su įvairiomis tarnybomis sudėtingų ekstremaliųjų situacijų ir krizių atvejais (ypač, pvz., ChBRB, civilinėje ir karinėje, kibernetinėje, hibridinėje, sveikatos, logistinės paramos konsulinei pagalbai ir klimato kaitos srityse). Tolesnis skaidymas į sektorines reagavimo struktūras yra netinkamas būdas spręsti klausimus esant sudėtingiems scenarijams, todėl jo reikėtų vengti. Jei Reagavimo į nelaimes koordinavimo centras taptų Komisijos tarpsektoriniu krizių centru, būtų sutelktos įvairių politikos sričių sektorių ekspertinės žinios, užtikrinant visapusišką veiklos nuoseklumą ir veiksmingumą geriau integruotoje ES reagavimo į krizes sistemoje.

Todėl svarbu užtikrinti, kad visi ES ir nacionaliniai procesai būtų suderinti[18], kad būtų užtikrintas integruotasis atsparumas. SCSM prevencijos ramstis turi būti geriau susietas su kitomis ES politikos sritimis ir programomis, kurios gali daryti poveikį visuomenės atsparumui.

Be to, siekiant reaguoti į civilines nelaimes naudojant saugumo ar gynybos komponentus, būtinas sistemingas civilinių, saugumo ir gynybos institucijų veiklos koordinavimas visais nelaimių valdymo ciklo etapais. Civilinė ir karinė parengtis turėtų būti viena kitą papildanti ir apimti visą visuomenę. RNKC turėtų intensyvinti bendradarbiavimą su NATO, EIVT ir JT (OCHA), sudarydamas palankesnes sąlygas sklandžiai reaguoti į su klimatu susijusias ekstremaliąsias situacijas ar konfliktų scenarijus. Tas pats pasakytina ir apie keitimąsi informacija su pasirinktomis tarptautinėmis organizacijomis ir šalimis, turinčiomis specialių žinių ir pajėgumų, kurie yra labai svarbūs valdant dideles nelaimes.

[18] Be kita ko, naudojantis techninės paramos priemone (TPP) ir Europos Komisijos programa „Europos horizontas“.

Be to, reikėtų dėti daugiau pastangų, kad privatusis sektorius aktyviau dalyvautų ES lygmeniu vykdant specializuotas civilinės saugos užduotis, susijusias su prevencija, parengtimi ir reagavimu. Tam reikia nustatyti strateginio bendradarbiavimo su atitinkamais privačiais subjektais, patenkančiais į aiškiai apibrėžtą taikymo sritį, tvarką.

3 rekomendacija. Supaprastinti dalijimąsi žiniomis ir patirtimi rizikos nustatymo ir ankstyvojo perspėjimo srityse

Sąjungos masto, tarpvalstybinės, daugiašalės ir tarpsektorinės nelaimės turi užimti svarbesnę vietą atliekant atitinkamus Europos ir nacionalinius rizikos vertinimus. Tai galima pasiekti išplečiant pagrindinių rizikos veiksnių ir atsirandančių grėsmių analizę, pasitelkiant esamus įvairių sektorių išteklius tiek ES, tiek nacionaliniu lygmenimis ir pasinaudojant trečiųjų šalių turimomis žiniomis ir patirtimi. Tai galėtų atsispindėti išsamesnėje ES rizikos apžvalgoje, apimančioje visus sektorius[19].

Be to, nacionalinės civilinės saugos institucijos turėtų aktyviau dalytis žiniomis, visų pirma labai specializuotomis ekspertinėmis žiniomis, susijusiomis su mažai tikėtinomis didelio poveikio nelaimėmis. Todėl labai svarbu stiprinti keitimąsi informacija ir ankstyvojo perspėjimo sistemų sąveikumą visose valstybėse narėse, laikantis visus pavojus apimančio požiūrio. SCSM / RNKC turi geras galimybes koordinuoti šias pastangas.

Be to, dėl lanksčios ir visapusiškos Europos nelaimių valdymo struktūros būtina sistemingiau keistis žiniomis visais lygmenimis. SCSM turėtų būti toliau stiprinamas, kad būtų susietos mokslo institucijos ir valstybės narės ir kad mokslinės žinios būtų prieinamos visiems atitinkamiems suinteresuotiesiems subjektams.

Komisijos vaidmuo informavimo apie nelaimių riziką ir krizes srityje turėtų būti visapusiškai integruotas į visas tarnybas, kad būtų sukurta pridėtinė vertė valstybėms narėms ir Europos piliečiams.

4 rekomendacija. Apsvarstyti ir atsižvelgti į pažeidžiamų grupių poreikius esamose prevencijos, pasirengimo ir reagavimo priemonėse

Pastarojo meto įvykiai, pvz., potvyniai, miškų gaisrai ir Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą, parodė, kad per dideles nelaimes neproporcingai smarkiai nukenčia pažeidžiamos grupės. Itin svarbu labiau atsižvelgti į šių pažeidžiamų grupių, visų pirma neįgaliųjų, pagyvenusių žmonių ir marginalizuotų bendruomenių, poreikius ir juos tenkinti pagal esamą prevencijos, pasirengimo ir reagavimo mechanizmą.

Tai galima pasiekti įvairiomis priemonėmis, įskaitant pritaikytas ankstyvojo perspėjimo sistemas ir įspėjimo mechanizmus, kuriais užtikrinama, kad įspėjamieji pranešimai būtų prieinami, aiškūs ir įveiklinamieji bei pateikiami įvairiomis kalbomis, kad pasiektų visus gyventojų sluoksnius, įgyvendinant specialiai pritaikytus pasirengimo ir reagavimo veiksmus, sistemingai integruojant pažeidžiamas grupes į rizikos vertinimus ir suteikiant joms daugiau galių būti atstovaujamoms nelaimių rizikos valdymo planavimo srityje.

[19] Turėtų būti sustiprintas programos „Copernicus“ ekstremaliųjų situacijų valdymo paslaugos vaidmuo ES ir nacionaliniu lygmenimis. Pradėjus veikti naujajai GALILEO įspėjimo apie ekstremaliąsias situacijas palydovinei paslaugai (angl. EWSS), ji taps svarbiu esamų ankstyvojo perspėjimo sistemų papildiniu.

5 rekomendacija. Papildytas biudžetas ir didesnė sinergija bei integracija į atitinkamas ES priemones, siekiant užtikrinti ilgalaikį Europos nelaimių valdymą visuose sektoriuose ir tarpvalstybiniu mastu

Labai svarbu užtikrinti, kad ES investicijos pagal SCSM būtų ir veiksmingos, ir rezultatyvios, daugiausia dėmesio skiriant tvarumui, kad būtų daromas ilgalaikis teigiamas poveikis Europos atsparumui ir Europos piliečių gyvenimui. Taip pat būtina papildyti biudžetą tais atvejais, kai investicijos Europos lygmeniu yra ekonomiškai efektyvios ir suteikia pridėtinės vertės.

Be to, Europos nelaimių rizikos valdymas turi būti integruotas į visas atitinkamas ES finansavimo priemones. Atsižvelgiant į didėjančią nelaimių riziką ir jos poveikį ekonominiam, socialiniam ir aplinkos vystymuisi ES, svarbu užtikrinti, kad nelaimių rizikos valdymas būtų įtrauktas į visas atitinkamas ES finansavimo programas kaip investavimo prioritetas. Kiekvienas šioje srityje išleistas euras padeda sutaupyti daug reagavimo išlaidų, o tai ypač akivaizdu gamtos gaisrų atveju (apie 2 mlrd. EUR per metus).

Be to, siekiant papildyti esamą SCSM sistemą, reikia daugiau lankstumo, nes reikia pritaikyti jos reagavimo ir finansavimo mechanizmą tam, kad būtų tenkinami ypatingi poreikiai sudėtingų arba užsitęsusių krizių atvejais, galbūt taikant specialius finansavimo ekstremaliosios situacijos atveju mechanizmus. Civilinės saugos institucijoms, valstybėms narėms ir Komisijai būtų naudingos supaprastintos bendro finansavimo normos ir lankstesni tiesioginio pirkimo procesai. Šios priemonės galiausiai padėtų padidinti SCSM lankstumą ir gebėjimą laiku pateikti pritaikytą atsaką į krizes.

5. Išvada

Siekiant atsižvelgti į naują Europos tikrovę, atėjo laikas Komisijai toliau plėtoti integruotą krizių valdymo metodą, kurį taikant būtų galima suburti visas atitinkamas Komisijos tarnybas koordinuotai dirbti, veiksmingai remiant ir papildant valstybių narių pastangas per visą nelaimių prevencijos, pasirengimo nelaimėms ir reagavimo į jas ciklą. Taigi šiuo sustiprintu požiūriu turėtų būti skatinama prevencija, gerinamas pasirengimas ir sudaromos palankesnės sąlygos greitai ir veiksmingai reaguoti į nelaimes tiek valstybių narių, tiek Sąjungos lygmenimis.

Komisijos lygmeniu reikalingas horizontalusis požiūris, kad būtų padidintas nuoseklumas, išvengta dubliavimosi ir sutapimo ir kartu būtų išnaudojama galima sinergija. RNKC yra natūralus ir kompetentingiausias koordinavimo organas, padedantis suprasti, analizuoti, koordinuoti ir sutelkti veiksmus visuose atitinkamuose sektoriuose ir visais nelaimių valdymo aspektais. Suskaidymas į daugybę priemonių įvairiose tarnybose lemtų neveiksmingumą ir galimą dubliavimąsi, o tai trukdytų integruotam, atspariam ir veiksmingam Europos krizių valdymui, kurio tikisi Europos piliečiai.

Be to, kad galėtų spręsti pagrindinius ateinančio dešimtmečio krizių valdymo uždavinius, t. y. uždavinius, susijusius su klimato kaita ir kintančiomis grėsmėmis saugumui, Komisija ir valstybės narės turi didinti savo strateginę parengtį, glaudžiai bendradarbiaudamos su pagrindiniais suinteresuotaisiais subjektais ir partneriais. Sustiprinus rezervą „rescEU“, kuris yra veiksmingiausia ir rezultatyviausia ES lygmens priemonė, būtų padidintas Sąjungos atsparumas grėsmėms, kurios galėtų daryti poveikį pagrindinei Europos visuomenės struktūrai.